

АСПЕКТИ НА ОБРАЗОВАТЕЛНАТА СИСТЕМА В ИСЛАНДИЯ

Милен Замфиров

Резюме. Статията представлява опит за обзор на начина на обучение на учениците със и без нарушения в Исландия.

Описани са методите на оценяване в исландските училища, организацията на училищата, в които се обучават ученици със и без нарушения.

Описани са програмите в областта на специалната педагогика, водени в Университета в Рейкявик.

Keywords: education, Iceland, Deaf, mental retardation

Увод

В чисто исторически план Исландия е интересна поради няколко причини, с които, макар и с доста условности, може да се направи аналогия и с нашата страна, а именно:

- Мигрирането на основното население на острова от ирландци и викинги през VIII век.

- Продължителният период, в който исландците губят своята независимост (приблизително шест века и половина – първо през 1262 г. Исландия е подчинена на Норвегия, а от края на XIV в. – на Дания. През юни 1944 г. Исландия е обявена за независима република).

- Територията на острова (103 125 km²).

- Тежката икономическа криза от 2008 г., която страната изживя (в началото на октомври 2008 г. банковата система на Исландия рухва. Спасяванията на населението се изпаряват, страната е залята от безработица, ежедневните продукти стават непоносимо скъпи, изчезват социални придобивки).

Разбира се, разликите са съществени – исландското население се състои от 316 252 души, в страната не съществуват железници, страната не поддържа армия. Проблеми с електричеството и отоплението просто не съществуват поради ефективното използване на геотермалните извори.

Всички тези интересни обстоятелства провокираха интереса на автора към развитието на специалната педагогика в Исландия чрез осигурена стипендия от Министерството на образованието, младежта и науката.

Средно образование

Основното образование учениците в Исландия получават след 10 успешно преминати класа. За да получат диплома за средно образование, те трябва да учат още 4 години, т.е. пълният курс на средното образование трае 14 години, като профилирането започва именно в гимназията.

В края на 4., 7. и 10. клас има външно оценяване, което е само върху предметите математика и исландски език. В края на 14. клас има отново външно оценяване по същите предмети, което представлява вход за университет за всички специалности, с изключение на медицината.

Оценяване

Интересно решение представлява формирането на оценката в училище.

Оценъчната скала е десетобална, като от 6 до 10 оценките се водят, че са положителни, а от 5 до 1 – отрицателни.

Любопитно е и поведението на учениците в час – позволена е свобода, която би изглеждала фантастична за учителите в нашите училища. Във всеки един момент от часа който и да е ученик може да излезе от час, без да е необходимо да пита преподавателя. Напълно естествено е, който е гладен, да закуси в час, както и, ако се чувства по-удобно, да си сложи краката на чина (това е характерно и за исландските студенти по време на лекции, но не в такава голяма степен както в училище). На фона на тази свобода учудваща е дисциплината на учениците. За това, разбира се, си има и обяснение. Крайната оценка по всеки предмет на учениците се формира от средно 8 показателя с различна тежест. Всеки предмет има различни показатели. Например по изобразително изкуство някои от тях са рисуването на пейзаж, но и отношение към съучениците, почистване на чина след приключването на работа и пр.

По физика например влизат 8 показателя, формиращи крайната оценка, сред които – решаване на задачи, провеждане на експерименти, 3 контролни, домашни.

Същевременно по всеки предмет във формирането на крайната оценка влиза и показателят *поведение*, при това този показател е с много голяма тежест, което е и в основата на това, учениците да спазват необходимата дисциплина.

Децентрализация

Системата в средното образование е децентрализирана, което позволява на всяко училище да определи собствен план на обучение на учениците. Например в някои училища в Рейкявик учениците могат да се обучават блоково по дадени предмети. Като изключим часовете по исландски език, математика, английски език, музика и физкултура, останалите предмети се провеждат блоково. Например модул природни науки учениците могат да изучават 6 седмици поред преди Коледа и 6 седмици след това. Вторият срок блоково се изучават останалите предмети от учебния план.

Също така пластичността в образователния процес се проявява и във формирането на групи от учениците – от даден клас се отделят ученици, които с

други обособени групи от останалите класове формират и клас по желания модул, примерно биология, който предмет се изучава блоково.

Училищата имат тази свобода, при положение че осигурят определен брой часове, предварително зададени от държавата. Ученикът, покрие ли тези часове, може да се счита, че е завършил дадената образователна степен.

Всяко училище без изключение има електронен дневник. Оценките, отсъствията, забележките могат да се видят с парола. По този начин родителите имат незабавна обратна връзка. Това позволява свобода и на родителите – ако прецени, че детето му не е в състояние да отиде на училище, родителят от къщи отразява това в електронния дневник и преподавателят в училище вече е наясно къде е ученикът.

Интересно е, че т.нар. предметници не съществуват, т.е. даден преподавател поема учениците си от 1. клас и ги извежда до 10. клас, като им води всички предмети. Промяна се забелязва в гимназиите (от 10. до 14. клас), което се дължи на профилирането на предметите.

Специално образование

В Исландия никога не е имало обособено специално училище за слепи, учениците със зрителни нарушения се обучават в общообразователните училища.

Обучение на ученици с умствена изостаналост

Допреди три години е имало 5 училища – няколко основни и една гимназия, но след проведена реформа е останало едно основно училище и една гимназия за умствено изостанали.

В основното училище за умствено изостанали (Klettaskóli) се обучават 93 деца на възраст от 6 до 16 години, като приблизително 50 % от тях са с множество увреждания.

Персоналът е около 100 човека, като 25 % от тях са психолози, а логопедите са външни и идват два пъти седмично в училището. Обучението се извършва по индивидуална програма.

Оборудването е на изключително високо ниво – във всяка стая има мултимедийна дъска (сн. 1), както и специална апаратура за придвижване на ученици с множество увреждания (сн. 2).

Ученици с увреден слух

Безспорно интересен е опитът на Исландия в обучението на ученици с увреден слух.

Общият брой хора със слухови нарушения е около 250 човека, класифицирани по СЗО. Основната причина за този брой е прекарана шарка през 1964 г., която довежда до оглушаването на 36 човека, както и случаи на менингит.

Приблизително 100 човека са с кохлеарна имплантация. Тенденцията клони все повече към използването на кохлеарна имплантация. Това е особено ярко изразено при децата – родителите масово избират кохлеарно имплантиране. Това

Сн. 1. Използване на мултимедийна дъска в класна стая

Сн. 2. Инсталирана специална апаратура за придвижване на ученици с множество увреждания (трудноподвижни) в класна стая

се дължи основно на активната дейност на лекарите в болниците и от центъра за кохлеарна имплантация, които още в болницата започват агитация. Тенденцията е напълно в съзвучие със световната (Съева, 2009) – кохлеарна имплантация бива избирана за глухи деца на чуващи родители. Но при глухите деца на глухи родители се предпочита да ползват жестов език. Независимо от това активността на организациите, свързани с кохлеарна имплантация, е изключително висока. Стига се до положение, при което, след като родители отказват да разрешат имплантиране на кохлеа, биват дадени под съд под предлог, че не се грижат за благо на детето си.

Обучение на ученици с увреден слух

През 90-те години на миналия век бива закрито единственото специално училище за глухи, като учениците с увреден слух се насочват към общообразователните училища. През 2006 г. сградата на това училище е напълно разрушена от властите (Porvaldsson, 2010).

Учениците се обучават в няколко общообразователни училища и една детска градина.

В детската градина (Sólborg) има 5 глухи деца и 90 чуващи (сред които с умствена изостаналост и с аутизъм). Има и глухи служители. Желанието на държавата е да насърчи откриването на повече подобни учебни заведения от

„открит“ тип, в които да се обучават както деца без нарушения, така и деца с различни видове нарушения.

Интересно е, че има преливане на влиянието: културата на глухите е започнала активно да оказва въздействие и върху чуващите – на почти всички места в детската градина се забелязват елементи от исландския жестов език, а на таблата на всички преподаватели има отбелязан техният „знак“ на жестов език.

В общообразователното училище (Hlíðaskóla) се обучават около 500 ученици, от които 20 са с увреден слух. В училището глухите учители са четири човека и още трима възпитатели с увреден слух.

Към училището са прикрепени и жестови преводачи (не един, а няколко!). Това позволява в даден клас, където има глух ученик или ученици, да влиза жестов преводач, който да превежда информацията през целия ден (сн. 3). Отделно, докато жестовият преводач превежда, е възможно да има и втори специалист, който да подпомага други ученици с нарушения в клас (сн. 4).

Сн. 3. Жестов превод в час по природни науки в общообразователното училище Hlíðaskóla

Сн. 4. Индивидуална работа в час с втори специалист, освен жестовия преводач

Има и глухи преподаватели и те водят часове също на всички ученици – глухи и чуващи. При това положение влиза преводач и превежда на чуващите.

За съжаление под 1% от чуващите ученици изявяват желание да учат жестов език, независимо от активността на неправителствените организации, които безплатно провеждат факултативно часове (два пъти седмично по един час) по жестов език в училищата.

Организации

Съществуват няколко вида организации, подпомагащи хората с увреден слух – държавни и неправителствени. Към неправителствените спадат Исландският съюз на глухите, както и Центърът за продължаващо обучение (Mímir símenntun), в който има обособени групи на възрастни с увреден слух. Към държавните спадат организации като SHH (Samskiptamiðstöð heyrnarlausra og heyrnarskertra) Комуникативен център за глухи и тежкочуващи.

Комуникативен център за глухи и тежкочуващи

Комуникативният център за глухи и тежкочуващи (КЦГТ) е създаден на 31 декември 1990 г. Целта му е да допринесе за равни права на глухите хора чрез помощни услуги, предоставени им на жестов език (ЖЕ). Други важни задачи са проучвания на исландския жестов език, обучение в ЖЕ.

Комуникативният център за глухи и тежкочуващи предлага курсове по ЖЕ. Предлагат се единадесет курса на исландски жестов език. Всеки курс включва 20 учебни часа. Всички преподаватели на ЖЕ в Комуникативния център за глухи и тежкочуващи са глухи и исландски жестов език е техният майчин език. Също така КЦГТ е ядрото за преводачески услуги за глухи хора, които се нуждаят от превод.

Исландски съюз на глухите

Целта на асоциацията е да пази, представя и да се бори за правата и добруването на глухите и тежкочуващите хора в Исландия.

Основните цели на асоциацията са:

- Човешките права – налагането на жестовия език като майчин език на глухите.
- Социални дейности – управление на клуб, ваканционни хижи, международен бизнес, увеличаване на доходи например лотарии и др.
- Културни дейности.
- Услуги: консултант по намиране на работа, помощ на глухи чужденци, социална помощ и грижа, грижа за възрастни, работа с чуващи деца на глухи родители и др.

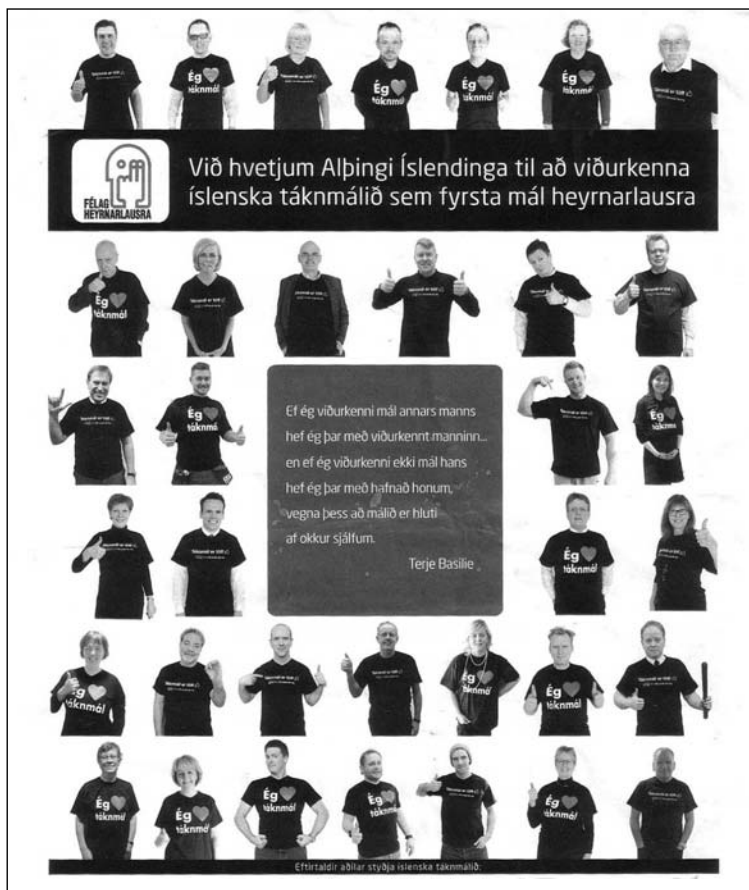
Асоциацията поддържа и два важни фонда:

- Образователен фонд, имащ за цел спонсорирането на програми за обучение или продължаващо обучение на възрастни глухи;

и

- фонда на Bjorg Simonardottir, чиято главна цел е да усилва и затвърди преводат на жестов език и субтитрирането на материали за исландската култура по телевизията, в кината и театрите.

Екипът на Исландския съюз на глухите се състои от 7 човека на щат и 6 човека управителен съвет, но благодарение на своята активност, увличайки много популярни хора за каузите си (сн. 5), те успяват да изискат от исландското правителство признаването на исландския жестов език като официален през май, 2011 г.

Сн. 5. Плакат с известни исландски личности, ангажирани за каузата за признаването на исландския жестов език като официален

Жестовият език

Както беше отбелязано по-горе, благодарение на активността на глухите и на организациите на глухите, исландският жестов език е приет за официален.

Благодарение на това цялата информация на всички исландски министерства трябва да е преведена на сайтовете на жестов език и да е напълно достъпна за глухите.

Комисия по жестов език

Регулаторният орган по исландски жестов език е аналогичен на този по исландски език. Приемайки исландски жестов език за официален, съответно бива създадена и такава комисия със същите функции.

Членове на комисията са представители на Комуникативния център за глухи и тежкочуващи, Университета в Рейкявик, двама представители от средите на глухите и от училището за глухи, специалист по исландски език и двама жестови преводачи (чуващи). Работният език е жестов език.

Основната дейност на тази комисия е да регулира кои жестове са правилни, да създава политика по използване на езика, изобщо има нормираща функция. Ако тази комисия не одобри дадени жестове, използвани на сайта на дадено министерство, налага вето и съответното министерство или организация се съобразява с изискванията на комисията.

Университетско образование в областта на специалната педагогика

Университетите в Исландия преди кризата (2008 г.) са били 11 на брой, но преди около година-две биват слети и в момента са 3 университета и 3 колежа.

Обучението по специална педагогика се осъществява в Исландския университет в Рейкявик, който е и най-старият и най-големият в страната.

Студенти по специална педагогика се обучават само в две магистърски програми, като такива не се предлагат в бакалавърска степен. Магистърските програми по специална педагогика не са профилиращи, по 120 кредита всяка и се предлагат от факултета по педагогика в Университета. Всъщност тези, както и други педагогически програми, са били предлагани някога от автономно висше училище за обучение и преквалификация на учители, но след кризата въпросното училище е включено в академичната структура на Университета.

Сред основните предмети по специална педагогика в магистърската степен са: Въведение в специалното и включващо образование, Теория и изследване на включващото обучение; Изследователски семинари. Сред избираемите са такива дисциплини като: Мултикултурна общност и училище, Защита на правата на детето, Педагогика и включващо обучение.

Записващите магистърска програма по специална педагогика са предимно бакалаври по социални дейности. Една част от студентите, които искат задълбочено обучение по специална педагогика, заминават за Норвегия, която има по-големи традиции и опит в обучението по специална педагогика.

Лингвистика на жестовия език и превод на жестов език

Интерес буди обаче бакалавърската програма по „Лингвистика на жестовия език и превод на жестов език“. Тази програма се предлага от друг факултет на Университета – Факултета по исландски език и сравнителни изследвания.

Програмата по „Лингвистика на жестовия език и превод на жестов език“ е от 180 кредита.

Студентите, които избират специализация „Превод на жестов език“, преминават курсове (История и култура на глухите, Лингвистика на жестовия език, Езиков курс за напреднали) или сходни такива. Оставашите 15 кредита се избират в зависимост от ръководителя на курса.

Студентите, които избера специализация „Лингвистика на жестовия език“ (120 кредита), преминават през всички курсове, включени в първата година на обучение (Езиков курс за напреднали, Лингвистика на жестовия език, История и култура на глухите, Жестов език: социален контекст).

Студент, който е избрал „Лингвистика на жестовия език и превод на жестов език“ като специализация (180 кредита), преминава през всички курсове.

Табл. 1. Бакалавърска програма по „Лингвистика на жестовия език и превод на жестов език“

I година	Зимен семестър Критична композиция Езиков курс за напреднали – I част Лингвистика на жестовия език – Ia История и култура на глухите – I Въведение в лингвистиката – I	Летен семестър Езиков курс за напреднали – II част Лингвистика на жестовия език – Ib Жестов език: социален контекст Културни сфери
II година	Зимен семестър Езиков курс за напреднали – III част Лингвистика на жестовия език – II Преводи – I История и култура на глухите – II	Летен семестър Дипломна работа (бакалавър) Езиков курс за напреднали – IV част Лингвистика на жестовия език – III Преводи – II
III година	Зимен семестър Теории на превода Превод на жестов език – I Артикулация, дикция и глас	Летен семестър Етика на превода Превод на жестов език – II Различни начини за общуване Словесен език и изразяване

Заклучение

Независимо от опита, който България има в обучението на подрастващи и възрастни с различни нарушения, предизвикателствата все още са твърде много. Показателно в този случай е, че държави като Исландия решително извършват своите реформи, независимо от това, колко ще им струват. Примерите с жестовите преводачи в училище, приобщаването на учениците с увреждания в общообразователните училища, признаването на исландския жестов език и задълбочените изследвания по жестов език, израствайки до бакалавърска степен от университета, показват, че пътят при приемането на факта, че хората с нарушения са неделима част от всяко общество, е вече извървян в Исландия.

Благодарности

Написването на тази статия стана възможно благодарение на грант по проект BG0057 „Развитие на устойчиви схеми за мобилност чрез стипен-

дии на финансовия механизъм на европейското икономическо пространство (ЕИП)“.

Авторът изразява своите благодарности на екипа в MOMH, отговорен за специализацията, и на The Communication Centre for The Deaf and Hard of Hearing (Iceland).

ЛИТЕРАТУРА

Съева, С. (2009). *Глухота в семейството*. София: АРДУС.

Porvaldsson, B (2010). *Saga heyrnalausra á Íslandi*. Reykjavík.

AN OVERVIEW OF THE EDUCATIONAL SYSTEM IN ICELAND

Abstract. This article is an attempt of an overview of the ways of teaching students with/without special needs of Iceland.

The methods for evaluation of students are described as well as the structure of schools where children with/without mental retardation, deaf and hard hearing people are educated, schools' organization and management as well.

Curricula in the field of special education in Reykjavik University are described.

Dr. Milen Zamphirov

✉ Department of Special Education,
Faculty of Preschool and Primary School Education
University of Sofia
69A Shipchenski Prohod Str. 1574
Sofia, Bulgaria
e-mail: milen_zamphirov@abv.bg